

Hisztéria és baloldal

Azon azért a minden korábbinál túlfőtöttebb választási kampány után is megdöbbentem, amit az elmúlt napokban egymástól független forrásokból is hallottam: számos óvodában (!) az óvónők kifaggatták a gyerekeket, hogy szülei melyik pártra szavaztak. Idáig jutottunk.

A láthatóan nem csillapodó politikai hisztéria kialakulásáért mindkét félnek megvan a maga felelőssége. A Fidesz az elmúlt négy évben meghonosította az egész pályás letámadás politikai stílusát és főként gyakorlatát, az MSZP pedig némileg maga is megkapta a fertőzést – ennek legeklatánsabb példája a Viktor című politikai pornográfia pártrendezvényeken való népszerűsítése (szinte párt-propaganda-anyaggá való nyilvánítása) volt.

Különösen a két választási forduló között, majd a kormányzó pártok választási vereségét követően vált és válik nyilvánvalóvá, hogy a politikai indulatok elszabadulásáért elsősorban a szélsőjobb felé nyitó Fideszt terheli a felelősség. Ha azonban itt és most a felelősség kérdését tovább boncolgatom, akkor elköteleződésem és a belőle fakadó konkrét kompetenciám miatt elsősorban a baloldali felelősségéről fogok beszélni.

A közhangulat hisztérikusulásáért ugyanis baloldali és liberális értelmiségiek is elmaraszthatók. Nem idézem most a múltat, maradjunk a jelenél, a jelen pillanatnál, mert most aztán végképp elromolhat mindaz, ami el tud romlani. Tamás Gáspár Miklós az Élet és Irodalom legutóbbi számában a következőket írta: „A polgári baloldal elképedt rajta, hogy az orbánista jobboldal rajongói milyen jó arcúak, jól öltözöttek, fiatalok és menő fejek. Pedig nincs ebben semmi új. Az 1920-as évek zsidóverő egyesületei az egyetemeken alakultak és működtek, nem az üzemekben; 1945 után a DISZ és az ávó »fegyveres hittérítői« (Robespierre) jórészt a polgári középosztályból kerültek ki. Kár meglegedni.”

Már annak idején TGM „magyar muszáza” is sokat ártott a közhangulatnak, ez a csúsztatása azonban sokkalta veszélyesebb. Főleg azért, mert közvetlenül a most a világra nyíló fiatal lelkek számára ártalmas, de nagyon.

Egyrészt a megfélemlítés indokolatlan. Tanítványaim között számos kiváló emberi és erkölcsi kvalitással bíró Fidesz-szimpatizáns fiatal van, akiknek szívét soha nem fogja megérinteni a fasizmus szelleme. Másrészt – ezt elsősorban a politikai hisztériák természetét legjobban ismerő Bibó Istvántól tudjuk – a bélyeg önmagát beteljesítő jóslattá válhat.

A mindennapi életben is számos esetben tapasztalhatjuk, hogy olyan emberek, akik erkölcsi tartás, elvi szilárdság szempontjából akárcsak átlagosak is, a folyamatosan érzékelt negatív minősítések hatására előbb-utóbb valóban azonosulnak a számukra „felkínált” negatív szereppel.

Eörsi István (A fasizmus mint lelki igény, május 2.) már árnyaltabban fogalmaz. Bár ő is az adott fiatalok lelki igényeként beszél a fasizmusról, cikkében inkább hisztériájuk okainak pszichikus leírására helyezi a hangsúlyt – a nagy, lelkesítő eszmék hiánya érzelmi vákuumot eredményez, melyben akadálytalanul avanszálhat onnipotens vezérré az arctalan tömeg által „kiválasztott” személyiség. Ebben egyetértünk. Abban azonban már nem, hogy az idézett szerző az „antiglobalista” mozgalmakat – a géprombolókhöz hasonlítva azokat – katego-

melyben – Franciaországban például – az egyházak és parlamenti országgyűlési képviselők is részt vesznek. És az ATTAC-nak mára már megalakult a magyar szervezete is.

A nemzetközi nagytőke előnyomulásának és ezzel összefüggésben a nemzetállami keretek gyengülésének, a többpártrendszerű parlamenti demokrácia növekvő demokratikus deficitjének következtében hosszabb távon a globalizációkritikai, antiglobalista mozgalmak kiterjedésével kell és lehet számolni. Ennek „alternatívája” pedig a jelenben és a jövőben nem más, mint a globalizációs kihívásra a nemzetállami keretek megkeményítésével válaszoló szélsőjobboldal előretörése.

A nemzetállamok és demokratikus intézményrendszereik szerte a világban vajúdnak. Különösen így van ez egy olyan félperiferiális országban, mint Ma-

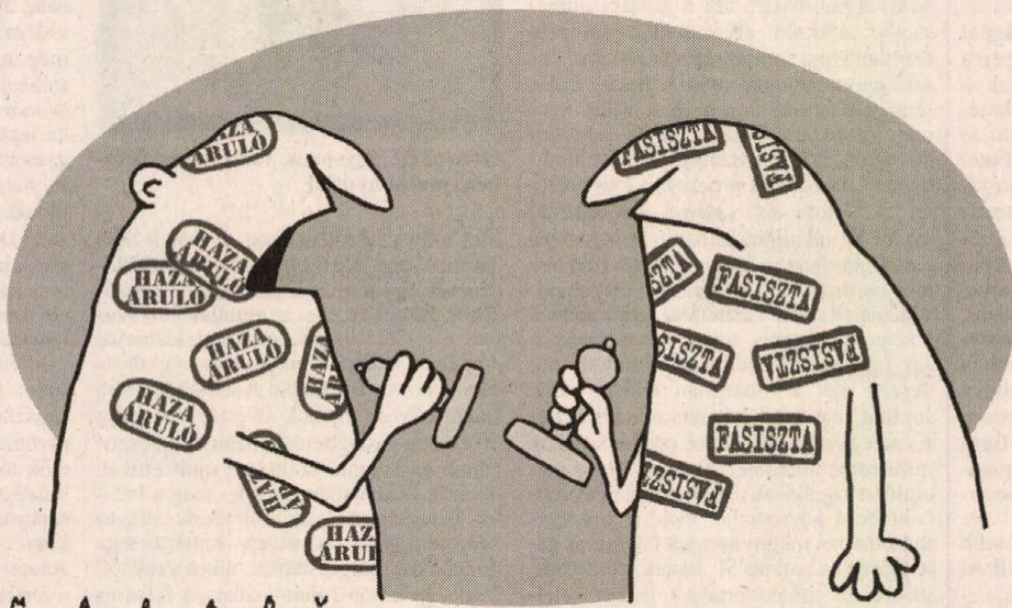
ba szervezhető kiscsoportokat, polgári társaságokat (lásd Orbán Viktor május 7-i beszédét). És pontosan ez az, ami igen sok esetben mind a családjukban, mind az oktatási intézményekben ebek harmincadjára hagyott fiatalság számára oly vonzó. TGM-mel ellentétben úgy vélem, éppen nem fiatal burzsoák a Kosuth téren gyülekező és lelkesedő fiatalok. (Már csak azért sem értek egyet ezzel a megfogalmazással, mert – mint legutóbbi könyvemben kifejtettem – az osztályelméletet nem tartom alkalmasnak az újkapitalizmus viszonyainak leírására.) E szerepet a már nem olyan fiatal Fidesz-vezetés és klientúrája mára éppen hogy elfoglalta előlük. Bár akadhatnak közöttük olyanok is, akik az elmúlt négy év nyertesei voltak, többségük egzisztenciája nagyon is bizonytalan. Mit kezdenek a diplomáikkal? Hogyan fognak tudni családot alapítani? Kihez, hova fognak tartozni?

A másik oldalon álló politikai erőknél eddig eszükbe sem jutott, hogy a saját közösségeiket mutassák fel a jobboldal által felkínáltakkal szemben. Nem is gondolkodnak közösségekben. Az MSZP azért nem, mert vezetése még mindig túlkompenzálja a „közösségi társadalomban” betöltött szerepét (ezért a technokrata attitűd és más), az SZDSZ pedig azért nem, mert az individualitást középpontba állító ideológiájával ez valóban nehezen lenne összeegyeztethető. Vannak ugyan különböző mozgalmi kezdeményezések, ezek azonban csupán az elérendő politikai célokra, nem pedig a közvetlen közösségépítésre szerveződnek. (A közösség e szemléletben nem bír önértékkel – ezért nem is jöhet létre.) Ez a megállapítás a nem pártos baloldali és liberális mozgalmi kezdeményezésekre is vonatkozhat.

Az olyan jelszavak, mint „a nemzeti közép” programja vagy a „jóléti rendszer-váltás”, a fiatal lelkeket nem érinti meg. Márpedig a jövő az ő oldalukon áll. A baloldali értelmiségiek által felmutatott értékek soha nem lesznek számukra vonzóak, ha egyesek közülünk csúnyán megbélyegzik őket – akárcsak egy csoportjukat is. A „polgári” vezetők kifejezetten erre, az indulatok továbbkorsóztatására, a lövészákor elmélyíthetőségére vágyanak. Orbán Viktor legutóbbi beszédében már föl is tételtelte, hogy heiviek nyilvános megszegyenyítésben lesz részük.

Bibó Istvántól megtanulhattuk: a politikai hisztéria legjobb ellenszere az erős sugárzó méltóságteljes nyugalom.

Szalai Erzsébet
szociológus

– Na, most egy kis szünet, holnap innen folytatjuk!

MARABU RAJZA

rikusan elutasítja, sőt eleve halálra ítéli. Először is, a géprombolók a szervezett munkásmozgalom elődei voltak, az ő artikulálatlan dühkitöréseiből nőtt ki a munkásmozgalom (melynek számos pozitív értékéről gondolom Eörsi is megvan győződve). Másrészt az antiglobalistának nevezett civil társadalmi kezdeményezések egy része valójában globalizációkritikai. A másfél éve a prágai „antiglobalista” tüntetésen részt vevő magyar fiatalok vezetője, Bassa Zoltán nagyon határozottan vallotta: ők nem globalizációellenesek (abban az értelemben, hogy elutasítanak az emberek, eszmék, erőforrások nemzeti határokon túlmutató szabad áramlását), sőt, de igazságosabb globalizációt akarnak. Ez is volt szó szerint a transzpárensükre írva. Vagy: a globalizációkritikai ATTAC valójában polgári demokratikus kezdeményezés,

gyarország. (A miniszterelnöki hatalom szinte korlátlanul tűnő kiterjesztése és az erős nemzeti retorika az Orbán-kormány idején valójában az erős beszorítottág kompenzálása volt.) Hazánkban a körülbelül 2000-ig folyamatosan követt neoliberális gazdaságpolitika következtében (is) mára már súlyos betegsütnetek ütötték fel a fejüket. A neoliberális recept a saját kritériumai szerint sikeres volt – de a társadalom közben darabjaira szakadt. A növekvő egyenlőtlenségek és atomizálódás frusztrációt és indulatokat gerjeszt, bűnbakkeresési folyamatokat generál. És pontosan ez az lélektani helyzet, melyet a szélsőjobboldal felé sodródó Fidesz-vezetés meglovagolt és meglovagol. Az érzelmi vákuumban közösségeket kínál: a nemzetet, a család biztonságát, a tömegegyüttlétek mámorító hangulatát – legújabbban pedig a lán-